

Zeytinburnu'nda Doğu Türkistan Türklerinin Ulusötesi Bellek Eklemlenmesi

Yasemin ÇAKIRER-ÖZSERVET*

Özet

Günümüzde, kültür ve bellek üzerine yapılan tartışmalar hala ulus-devlet kavramı üzerinden yapılmaktadır. Oysa uluslar arası göç gibi çeşitli oluşumlar/hareketler, ulus-devlet sınırlarını ve her türlü sınırlandırmaları aşmakta, dönüştürmekte ve bizi yeni kavramlar üretmeye doğru sürüklemektedir. Ulusötesilik kavramı değişen bu göç yapısına yönelik ortaya çıkarılmıştır ve kültür, bellek ikilisinde önemli bir etken olarak karşımızdadır.

Türkiye'nin 1950'lerden itibaren günümüze kadar Asya ve Orta Asya'dan gelen Türk kökenlilerin göçü için hedef ülke konumunu sürdürdüğü bilinmekle birlikte, konuyla ilgili yapılan çalışmalar kısıtlı sayıda ve kısıtlı disiplinler etrafındadır. Bu çalışma, ulusal ve uluslar arası göç hedef olmuş bir bölge olan Zeytinburnu kentsel mekânına, Doğu Türkistan Türklerinin ulusötesi göçüyle gelen bellek eklemlenmesinin, kent sosyolojisi bağlamında izlerini aramaktadır. Çalışmada, Doğu Türkistan Türklerinin bölgedeki sosyal, kültürel, mekansal izlerini, bunların bölgenin belleğinde yer edişini, yapılan derinlemesine görüşmeler ve mekânsal gözlemler yoluyla araştırmak esas alınmıştır. Çalışma iki ana teorik yapı üzerinde kurgulanmıştır. Birincisi ulusötesi göç ve ulusötesi göçmenlik halleri üzerine ve ikincisi de bellek ve göçmen ilişkisi üzerinedir. Daha sonra ulusötesi göçmenlerden Doğu Türkistan Türklerinin Zeytinburnu ilçesine bellek aktarımı alan çalışması bulguları üzerinden yorumlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Ulusötesilik, Göç, Bellek, Zeytinburnu, Doğu Türkistan Türkleri

* Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yerel Yönetimler Bölümü, E-posta: yasemin.cakirer@marmara.edu.tr

Transnational Memory Articulation of the East Turkestan Turks in Zeytinburnu

Abstract

Researches done on culture and memory at the present time are still done over nation-state concept. In fact, various compositions / movements as international migration are going beyond and converting the borders of nation – state and all kinds of delimitations and leading us to create new concepts. The concept of transnationality has been developed for this changing migration structure and is welcomed as a significant factor in culture and memory couple.

As it is known that Turkey is maintaining its target country position for migrations of Turkic origins coming from Asia and Central Asia from 1950s up to day, researches done on this topic are still phenomenal and around limited disciplines. This research is looking for marks of memory articulation of East Turkistanis emerging with their transnational migration to Zeytinburnu which has been a target of national and transnational migration within the context of urban sociology. In the present study, researching the social, cultural, spatial marks of East Turkistanis in the region, marks of these in the region's memory through the profoundly interviews and spatial observations have been grounded on. Study was fictionalized on two main theoretical structures. First of them is about transnational migration and transnational immigration status and second of them is about memory and immigrant relation. Then it is being interpreted over the findings of the field work of memory convection from East Turkistanis who are transnational immigrants, to Zeytinburnu district.

Keywords: Transnationality, Migration, Memory, Zeytinburnu, East Turkistanis

Ulusötesi Göç ve Göçmen

Bugün küreselleşmeyle birlikte sanıldığı gibi aksine, politik ve sosyal sınırlar yok olmamıştır , aksine uzun bir süreç sonunda oluşmuş bu sınırlar kendi üzerlerinden yeniden inşa edilmektedir (Agnew, 2003). Göç üzerine yapılan tartışmalar da küreselleşme- yerelleşme tartışmalarının ışığında yapılmaktadır ve ulusötesi göç konusu 1990'lerden itibaren bu tartışmaların odağında oldukça çok ilgi görmektedir.

Ulusötesileşme kavramı içerisinde yeni bir göçmen türünü barındırmaktadır. Hem çıkış ülkesiyle bağlantılı olan, hem ev sahibi ülkesiyle bağlantısı devam eden, ne vardığı ülkeye asimile olan, ne de kendi ülkesine geri dönebilen bir göçmen türüyle bugün karşı karşıyayızdır. Bir çok araştırma da göstermektedir ki, göçmenlerin kendilerini ulusal sınırların karşısında, bir çok kimlikle, bir çok bölgesel, etnik, dini, ailevi bağlılıklarla tanımlaması söz konusudur (Ehrkamp ve Leitner, 2006:1593). Ulusötesi göçmen; gündelik yaşantısında çoklu ve karmaşık, ulusal ve uluslararası sınırları aşan ilişkileri olan ve kamusal kimlikleri birden çok ülke üzerinden inşa edilen göçmenler olarak tanımlanmaktadır (Glick-Schiller ve diğ., 1995 ve Lie, 1995).

Ulusötesilik zamana ve mekâna göre sürekli değişmekte ve dünyada gittikçe daha çok insan

ulusötesiliğin farklı formlarını deneyimlemektedir (Jackson ve diğerleri, 2004). Göçmenlerin ulusötesi pratikleri birbirlerinden oldukça farklı gelişmektedir. Yaşa, cinsiyete, bulunduğu mekana, aile yapısına, geldiği kültüre, ekonomik sermayesine göre göçmenlerin algılayışları ve yaşam pratikleri birbirlerinden farklı olmaktadır. Sınıfsal farklılıklar ve vardığı ülkede kendini yerleşik görüp görmemesi, varış ülkesinin göçmeni kültürel, ekonomik olarak kabul edip etmemesi, göçmenlerin ulusötesi davranışlarını etkilemektedir. Ulusötesi göçmen, tüm varlığı ile ulusötesi bir topluma katıldığı için (Castles ve Miller, 2003) ve çıkış ülkesi ile varış ülkesi arasında sık ve çoklu iletişime girdiği için, diğer göçmenlerden ve diğer tüm tanımlardan ayrı düşmektedir.

Göçmenler içerisinde yer alan belirli bir konuda uzman olan kişiler ve girişimci göçmenler, ulusötesi hareketlere diğer göçmenlerden her zaman daha kolay ulaşmaktadırlar ve maddi açıdan sermayeleri de güçlü ise her türlü faaliyeti daha kolay finanse edilebilir yapıya sahip olmaktadır. Tam tersi de söz konusu ve ulusal sınırlar, yoksul olan mülteciler, yasadışı göçmenler ve düzensiz göçmenler için birer engel oluşturabilmektedir. Kısıtlı imkanlarıyla yaşam mücadelesi vermek zorunda olan bu gruplar, ulusal sınırların öbür tarafında, çoklu yerel yaşamlar ve ulusötesi bağlar oluşturmakta zorlansalar da, göçmenlerin kendi aralarındaki dayanışma ağları ulusötesi yaşam için kolaylaştırıcı bir etken de olabilmektedir.

Kendi ülkelerinde savunulmaz ekonomik ve politik durumları deneyimleyen insanların, ekonomik ve ulusal sınırlarını kapsayan kültürel kaynaklarını geliştirmek amaçlı ulusötesi göçe kalkışırken ellerinde “çıkış seçeneği”nin olması ise önemli bir noktadır. Ulusötesi hane halkları, akrabalık ağları ve köy temelli bilgi dolaşımı bu göç akımlarında ve sosyal organizasyonunda aktif ve yaratıcı bir rol oynamaktadır. Çünkü bu yeni formlar insanların geçmişte sürekli kullandıkları sosyal bağlardan farklıdır ve yeni iletişim ve ulaşım araçları ön-arka planda bu akımı desteklemektedir (Smith 2001:4).

Çalışmaya konu olan, Doğu Türkistan Türkleri¹ de varış ülkeleri olan Türkiye’de birden çok ulusötesi alanla ve bağlarla etkileşim içerisinde yaşamaktadırlar.

Roger Rouse (2004), yeni dönem kapitalizmi ulusötesi kapitalizm olarak vurgulamakta ve Amerika-Meksika sınırında gidiş geliş yapan Meksikalı göçmenler üzerinden ulusötesiliği inceleyerek, ulusötesi göçmenleri ekonomi-politik gelişmelerin de yardım ettiği iki dil, iki kültürlü yaşamla tariflemektedir. Çalışma yapılan İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde de ulusötesi göçmenler, evlerinde kendi yerel dillerini kullanırken, kamusal alanda Türkçeyi kullanmakta ve iki dilli bir yaşam sürerek ulusötesi yaşam formlarını bu açıdan da deneyimlemektedirler.

1 Doğu Türkistan, Türkistan genel adıyla anılan bir bölgenin doğusunu ifade ederken, Batı Türkistan da eski SSCB’den ayrılarak bağımsızlığına kavuşmuş (Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Kırgızistan) beş ülkeyi ifade etmektedir. Orta Asya’nın orta bölümünde yer alan büyük Türkistan’ın doğu kesimidir. 1949 yılından bu yana Çin Halk Cumhuriyeti’nin siyasi ve iktisadi kontrolü altındadır (wikipedia). Resmi dille Çin Halk Cumhuriyeti’nde yer alan ve özerk bir bölge olan Sincan (Xinjiang) bölgesinde yaşayan Türklerin bulunduğu yere verilen addır. 1933 ve 1944 yıllarında iki kez bağımsızlık ilan edilip kurulmaya çalışılan devletlerin ismi Doğu Türkistan olduğu (Shichor, 2003) için ulusötesi göçmenler de kendilerini bu şekilde tanımlamaktadırlar.

Ulusötesi bağlar; uluslar arası ticaret, küresel göç, sınır ötesi politik hareketler ve birbirinin içine giren kültürler gibi tamamıyla yeni olmayan fenomenlerle tanımlanmaktadır. Ancak, bugünkü tarihsel dönemeçte, sosyal hareketlerdeki ulusötesi ağları bize yeniymiş gibi gösteren ve hala devam eden dört sürecin varlığı da önemlidir. Bu süreçler sırayla, hem kentsel araştırmaların ulusötesiliğe odaklanmasına geçişinin ve hem de ulus sonrası küresel ekonomi kültürünün içinde kentlerin rolünü tartışmanın temelleridir.

Bu süreçler;

1. Küreselleşmenin anlamı üzerinde tartışmaya gidilen ulus devlet kavramı ve içerisinde kentlerin yeniden konumlandırılması süreci,
2. Sömürge ülkelerden Batı'nın geri çekilmesi, insan hakları ve diğer evrensel tanımlar üzerinden tartışmaların sürmesi, marjinal olan diğerlerinin ilgilerini yükseltmek amacıyla tartışmaların yaygınlaşmasını sağlayan ulus aşan politik ve kurumsal ağların varlığı,
3. Erişimi kolay ve yaygın olarak kullanılan yeni teknolojik gelişmeler yoluyla uluslar arası seyahatin, iletişimin ve dünyada var olma yollarının gelişmesi, ulusötesi sosyal bağların kolaylıkla kurulabilmesi süreci,
4. Tabandaki göçün yeniden üretimini, iş pratiklerini, kültürel inanışları ve politik araçları kolaylaştıran sosyal ağların mekânsal olarak yeniden biçimlenmesi sürecidir (Smith 2001:166).

Ulusötesilik, özellikle uzun mesafeli ağlarda ulustan önce bile gelmektedir (Vertovec, 1999). Michael Peter Smith (1994, 2001, 2005)'in vurgusuyla da günümüz kentlerinde yaşayan, ulus devlet vatandaşı olmayan, belirli bir kalıba sığmayan, sosyal ve politik olarak ağlarını bu kentlerde kuran, 'sınırlandırılmayan' insanlar bulunmaktadır. Bu insanları ulusötesi göçmenler olarak tanımlamak artık bir mecburiyettir. Çünkü bu göçmenlerin gündelik hayatta kullandıkları kültürel kodlar, alanlar ve sosyo-politik formlar da hep ulusötesidir.

Bellek ve Ulusötesi Göçmen İlişkisi

Mevcut dünya algımız geçmişte yaşadığımız deneyimlerle sıkı bir bağlantı içerisindedir ve hafızanın bugünkü yaşantımızı şekillendirme noktasında belirleyici ve etkileyici bir gücü bulunmaktadır (Kolukırik, 2011). toplumsal hafıza kültürün ve geleneğin taşınması ve korunmasında temel araçtır (Rodriguez ve Ted, 2007: 7). Toplumsal hafızanın kültürel taşıyıcılık rolü, beraberinde değerlerin sosyal uyumunu, okuma ve yazma becerilerini, yeni sosyal çevreye alışmayı ve davranışları içermekte ve bireylere aidiyet kazandırmaktadır. Fakat aynı zamanda sosyal ve kültürel taşınma, kültürel sürekliliği devam ettirme çabası ve isteğiyle yakından bağlantılıdır. Geleneksel olarak değişimin yavaş gerçekleştiği toplumlarda birincil kuşaklar mevcut kültürün devamı ve taşınması konusunda ısrarcıdır ve kültürel yenilikler çoğunlukla genç kuşaklar aracılığıyla sağlanmaktadır (Schonpflug 2009: 9).

Ulusötesilik, yerel kimliklerin ve anlam sistemlerinin silinmesinden uzak ve aslında, bunlara bağlı gelişen ve ulus-ötesi bağlarla hayatını sürdüren bir yapıdadır (Smith 2001:170).

Faist (2003)'in vurgusundan hareketle, göç, bir toplumsal ve sembolik bağlar meselesi olarak analiz edilebilmelidir. Sembolik bağlar, din, dil, etnisite ve ulus birliği üzerine kurulabilir. Ortak anlamlar, anılar, beklentiler, simgelerle devam eden bağlardır. Türkiye'de Türk kökenli göçmen ve Türkiye ilişkisi de bu tarz sembolik bağlarla kurulmaktadır. Göçmenler işbirliği ağlarını kullanarak yerel sermayelerini uluslararası düzlemde sürekli transfer edebilmektedirler. Zaman içinde anavatan ile yaşanan yer arasındaki toplumsal ve sembolik bağların sayısı da artabilmektedir.

İnsan, eşya, meta, para ve enformasyon başta olmak üzere bir çok cismin sınırlar arası dolaştığı bir dünyada, bu cisimlerin dolaşımı farklı toplumsal gruplar ve kurumlar, yerler arasında yeni hiyerarşik ilişkilerin kurulmasını da sağlamaktadır (Pieterse, 2002). Doğu Türkistan Türkleri de çıkış ülkeleri (Çin Halk Cumhuriyeti-Doğu Türkistan Özerk Bölgesi), ara duraklar (Pakistan, Afganistan, İran gibi) ve varış ülkesi (Türkiye) ayrıca da ulusötesi alan (Avrupa ve Amerika gibi) gibi çeşitli noktalar arasında bireysel yaşamlarında yeni hiyerarşik düzenlerini oluşturmuş durumdadırlar. Creet (2011)'in ifadesiyle, yoğun hareketlilik çağında, göçün kendisi yerden, mekândan daha çok bellek durumu haline gelebilmektedir. Göçün her aşaması belleği değiştiren, sürekli yenileyen bir etkidir.

Ulusötesi bağlar, farklı sebepler ve farklı göçmenlere bağlı olarak değişik biçimlerde inşa edilebilirler, bazı göçmenler varış ülkesine dâhil olma sürecinde daha düşük düzeyde ulusötesi bağlara sahip olabilirken, o ülkeye dâhil olduktan sonra çıkış ülkesiyle farklı ve daha yoğun bağlar kurabilmektedirler (Fouron ve Glick-Schiller, 2001). Doğu Türkistan Türkleri de Türkiye'ye gelmeden önceki ara noktalarda (Pakistan, İran ve Afganistan gibi) aktif ulusötesi bağlara sahip değilken, Türkiye'ye iskânli göçmen olarak geldikleri andan itibaren, ülkelerinin bağımsızlığına yönelik politik aktivitelerde bulunmaya ve ulusötesi ağ ve bağlarını sürekli yoğunlaştırmaya başlamışlardır. Yasal göçmenlikten sonra da, ulusötesi belleklerini bölgeye taşımaları söz konusu olmuştur.

Bireysel veya grup bazında bellekten bahsederken, kimlik kavramı önemli bir kavram olmaktadır. Kimlik, Papastergiadis (2000)'in bahsettiği gibi, sabitlik ve açıklık, bellek ve deneyim kavramlarını sorgulayan bir noktada ve bilindik ile yabancı arasında kalan üçüncü bir alanda şekil alan bir yapıya sahiptir. Kimlik bellekle direk ilişki içerisinde ve belleği biçimlendiren ve bellekten etkilenen karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle göçmenlerde, kimlik ve aidiyet (vatan, etnik yapı gibi) bellek araştırmasında önemli bir alt başlıktır.

Liubiniene (2010), Kuzey İrlanda'da bulunan Litvanyalı göçmenlerin küçük ölçekli ağ ve bağları üzerine yaptığı çalışmasında vurguladığı üzere, sınırları aşan büyük iş bağlantıları veya büyük bir grubun ulusötesi ağları yerine küçük çalışmalar yoluyla ulusötesi kimlik oluşumunu anlamak daha önemlidir. Bu çalışmada da tercih edilen yöntem küçük ölçekli bir alan çalışması yapmak ve Doğu Türkistan Türklerinin Zeytinburnu bölgesinde grup veya bireysel belleklerine yönelik çeşitli faaliyetlerinin ve bağlarını ortaya çıkarmak olmuştur.

Göçmen, gittiği yere kendi yaşam ve giyim tarzını, dilini, yemek kültürünü, müzik anlayışını, ritüellerini, dini inançlarını ve başka bir sürü sembolik bağlarını beraberinde götürmektedir. Tüm bunların hepsi göçmenle birlikte sınırları aşarak, bir süreç içerisinde kimi zaman değişerek, dönüşerek, ulusötesi bir şekil alarak gidilen yere bellek aktarımına dönüşmektedir.

Göçmenin günlük yaşam kültüründe kendi göç hikâyesi ve toplumsal hafızası da bellek naklinde önemli bir faaliyet alanıdır. Kişisel karşılaşmalardan daha etkin olan kurumsallaşmış bellek oluşumdur. Doğu Türkistan göçmenleri için bu, sivil toplum kuruluşlarını aktif kullanmak ve kendi davaları için yayınlar yapmak olarak örneklendirilebilir. Medyanın bu noktada katkısı tartışılmazdır. Kendi toplumsal belleklerini korumak ve sınırlar ötesinde/ ulusötesi alanlarda yeniden şekillendirmek; sanal dünyadaki çeşitli oluşumlar, haber siteleri, sosyal paylaşım siteleri, TV ve radyo gibi araçlar yoluyla hızlı ve etkin biçimde gerçekleşmektedir.

Gündelik yaşamda korunan her türlü sembolik değerler de bellek için önem kazanmaktadır. Yemek kültürünün korunması, kısmen yeni mekânın kültürel etkisiyle de bunun dönüşmesi, aile ve akrabalar arası ilişkilerde yeni şekillenmeler, yaşam tarzını oluşturan her türden kültürel kodların yerelin ötesinde bir yapıya kavuşması söz konusudur. Tüm bunları göçmenlerin yerleştikleri bölgeye farklı ve melez bir kültürel bellek aktarımı olarak görebiliriz.

Ulusötesi yaşamın kurumsallaşması ise, sosyal ilişkilerin kurumsallaşma oranıyla ve ulusötesi kurumsal yapılara üyeliğin kalıcılığı ile birlikte sağlanmaktadır (Levitt, 2001).

Ulusötesi göç deneyimi yaşamış, diğer bir deyişle mekânsal ve zamansal bir kopuş yaşamış olan kişilerin, arkalarında bıraktıkları coğrafya ile olan aidiyet ve bellek bağlarını sorgulamak önemlidir.

Yöntem

Sosyal olgulardaki çeşitlilik ve yoğunluk, kuşkusuz uygulamalı araştırmalarda da yeni hassasiyetleri gerektirmektedir. Artık büyük ve genelleyici söylemler yerini daha yerel, anlık ve durumsal söylemlere bırakmaktadır. Geleneksel tümdengelim yöntemlerin (yani araştırma sorularını derleme ve teorik modellerden hipotezler üretme, sonra onları test etme, hatta uygulamada hipotezlerini doğrulayacak kanıtlar elde etmeye çalışma) birçok hatalar verdiği (gereğinden çok basitleştirme, derine inememe, araştırmayı istatistiki veri haline dönüştürmek için zorlama ve buna göre sınırlandırma gibi) bilinen bir gerçektir. Sosyal araştırmaların, sayılan hataları vermemesi için, araştırmanın daha çok tümevarımcı stratejilerle oluşturulması gerekmektedir. Kuramlardan başlamak veya onları test etmek yerine, kuramdan bağımsız olmayan, ancak daha çok uygulamadan kurama doğru bir yol izlemek, tümdengelim yöntemlerin olası hatalarına karşı büyük bir önlemdir.

Genel yerine yerel bilgi ve yerel pratiğin incelenmesi ve elde edilen sonuçların o yerele özgü ve özgün ortamında değerlendirilmesi de, bir diğer önemli noktadır. Gündelik hayatın içinde

karmaşık, çoklu ilişkiler içeren birçok sosyal olgular bulunmaktadır. Bu olguları basitleştirerek, genelleyen geleneksel modeller, onları anlamaktan uzak ve farklılıklarını, içerdikleri ayrıntıları açıklamakta da güçsüz kalmaktadır.

Nitel araştırma yöntemi, çoğunlukla tümevarımcı bir yöntem olarak görülmektedir. Ancak, nitel araştırmanın hem tümdengelim hem de tümevarım yöntemlerle yapılabileceğini söyleyenler (Daly, 2007; Mayring, 2000) olduğu gibi, her iki yöntemi ortak kullanan araştırmaların da nitel araştırmalar olduğunu (Daly, 2007) söyleyenler de bulunmaktadır. Bu araştırmada ağırlıkla tümevarım yöntemi kullanılsa da, var olan kuramlardan da etkilendiği için tümdengelim yöntemi de kısmen kullanılmıştır.

Göç üzerine yapılan araştırmalarda, çeşitli yöntem ve araçlar kullanılmakla birlikte; göçmen üzerine odaklanıldığında çoğunlukla nitel araştırma yöntemleri önerilmekte ve kullanılmaktadır (Iosifides, 2003).

Bu çalışmada yöntem olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aşaması, aynı zamanda gelişen, değişen ve sürekli yenilenen bir formatta gitmek durumundadır. Bu çalışmada da yarı yapılandırılmış görüşme formu sürekli değişmiş, alandaki veriler ışığında geliştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 20 ile 60 dk arasında sürmüştür. Görüşülen kişinin konuya ilgisine, yardımcı olma çabasına, Türk diline olan yetkinliğine ve araştırmacının günlük görüşme yapma kapasitesine bağlı olarak süre değişmiştir. Görüşülen göçmen Türkçe diline vakıf değilse, dernekten veya o göçmen gruptan dili iyi konuşan birinin tercümanlık yapmasıyla veriler elde edilmiştir.

Bölgede yaşayan Doğu Türkistan Türklerine dernekleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Zeytinburnu Belediyesi'nden alınan dernek listesinden gruba ait dernekler çıkarılmış ve yönetim biriminden kişilerle ön görüşmeler yapılmıştır. Ardından kartopu örnekleme yoluyla diğer göçmenlere ulaşılmış ve 1. Nesil ve 2. Nesil karışık olmak üzere 17 kişiyle yüz yüze yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmıştır. Ayrıca, dernek önleri, ana arter olarak 58. Bulvar ve bazı sokak gözlemleri de mekânsal gözlem yoluyla çalışmayı zenginleştirmek üzere yapılmıştır.

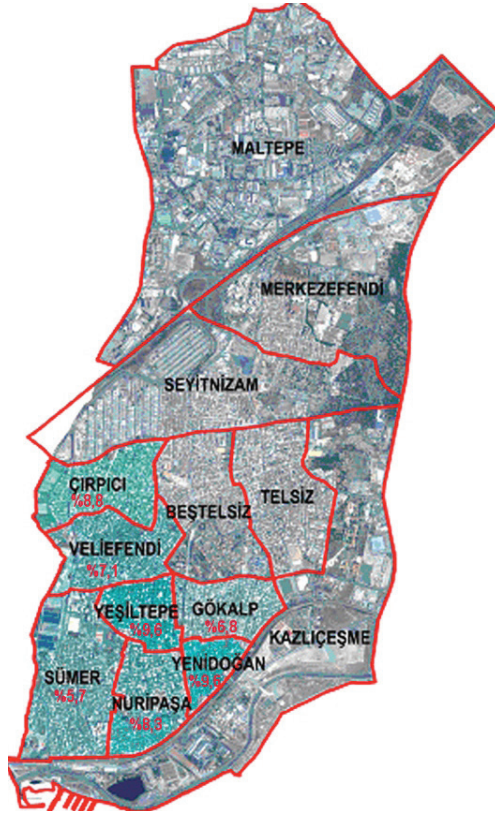
Çalışmada bellek kavramının kapsamında; ulusötesi Doğu Türkistan göçmenlerinin aidiyet, kimlik ve dil ilişkileri, sonra yemek kültürü ve ritüelleri, en son olarak da sivil toplum faaliyetleri ve belleğin kurumsallaşması üzerinde durulmuştur. Çalışmada bellek motifleri bireysel, grupsal ve toplumsal olmak üzere üç ana perspektiften okunmakta ve bu mekânsal bağlamda da en küçük mekânsal birim olarak ev/hane, sonra sokak ölçeğinde ve ilçe bütünü ve hatta ulusötesi alanlar şeklinde bir hiyerarşi içerisinde irdelenmektedir.

Yapılan derinlemesine görüşmeler, mümkün olduğu ölçüde göçmenlerin kendi anlatisallıklarına dokunulmadan analiz edilmeye çalışılmıştır.

Doğu Türkistan'dan Zeytinburnu'na Bellek Eklemlenmesi

Zeytinburnu ilçesinde yabancı nüfus TÜİK 2000 verilerine göre 15.461 kişidir (Murat ve Ersöz, 2005). Resmi rakamlarda yabancı nüfus sayısının az olmasının sebebi, TC. Vatandaşı olmuş göçmenlerin, nüfus sayımı sırasında kendilerini göçmen olarak belirtmekten kaçınmasıdır. Gerçek rakam bu nedenle bilinmemektedir ve göçmen gruplarının kendilerine ait verdikleri rakamlar oldukça abartılı olduğundan, bu çalışmada da bölgedeki Doğu Türkistanlılar hakkında net bir rakam verilememiştir.

İlçe toplamındaki nüfusun 2000 yılı itibarıyla %61.2'si İstanbul dışı doğumludur. Mahallelerde bu durum en yüksek oranla Yenidoğan (%57.1), Gökalp (%58.1), Yeşiltepe (%64.2) şeklindedir. Yabancı ülkelerde doğanların oranı ise, ilçe genelinde %6.2'dir. Ancak, 1960'lı yıllarda çeşitli ülkelerden göçle gelen Türk kökenli göçmenlerin ikinci nesilleri Türkiye doğumlu oldukları için yüzdeye katılamamaktadırlar. Çünkü göç ettikleri dönemde ülkenin çeşitli yerlerindeki illere yerleştirilmişlerdir ve oradan Zeytinburnu'na geldiklerinde doğdukları yeri o iller olarak göstermeleri de söz konusudur. İlçede dolaşırken kaba gözlemlerle bile gerçekte ilçe bütününde yabancı ülke doğumluların sayısının bundan epey yüksek olduğu fark edilebilir (Çakırer, 2012).

Şekil 1: Zeytinburnu İlçe bütününde yabancı nüfus oranı yüksek olan mahalleler, 2000 (Çakırer, 2012)

Zeytinburnu ilçesi, ilk olarak 1940-50 yılları arasında iç göçmeni bünyesinde barındırmıştır. Alan çalışmasında görüşülen grup, Çin Halk Cumhuriyeti'nde Özerk bir bölge olan Sincan bölgesinde yaşamış ve Zeytinburnu'na göç etmiş Doğu Türkistan Türklerinin çalışma kapsamında erişilebilen küçük bir kısmıdır. Çalışmada kullanılan Doğu Türkistan Türkleri tanımı Zeytinburnu ilçesinde yaşayan grubun tamamını betimlememekte, sadece görüşülebilenlerin/görüşmeyi kabul edenlerin geldikleri yeri tanımlamak amaçlı kullanılmaktadır.

Doğu Türkistan'ın 1949 yılında Çin'in hakimiyeti altına girmesi ile, binlerce Uygur, Kazak ve Kırgız Türkü; Hindistan, Pakistan ve Afganistan gibi komşu ülkelere kaçımaya başlamıştır. Bunlardan Uygur ve Kazak Türkü olan bir grup öncelikle Pakistan ve Hindistan'a iltica etmiştir. Daha sonra liderleri aracılığı ile Türkiye ile irtibata geçerek bir kısmı Türkiye'ye iskanlı göçmen olarak kabul edilmişlerdir. Wilkoszewski (2010)'e göre Doğu Türkistan'dan kaçan göçmenler için Türkiye, en başta hedef ülke değildir, sonradan şartlar bunu gerektirdiği için gelmişlerdir. Öncelikle coğrafik olarak en yakın ülkelere iltica etmişlerdir. Gittikleri ülkelerde çok rahat edemediklerini düşünen bu grup için son çare liderlerinin yardımı ile Türkiye'ye iltica etmektedir.

Şekil 2: Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göç Yolları

Türkiye'ye iltica eden göçmenler, öncelikle İstanbul'da üç ayrı noktada misafirhanelerde geçici süre (1-2 sene gibi) tutulmuşlardır. Bunlar, Tuzla, Sirkeci ve Zeytinburnu misafirhaneleridir. Ardından yasal olarak bu göçmenlerin yerleştirilecekleri yerler belirlenerek dağıtımları yapılmıştır. Kayseri, Niğde, Aksaray, Manisa-Salihli gibi illerde arazi ve ev verilmek suretiyle iskanlı göçmen olarak yerleştirilmişlerdir (Göktürk, 2006). Bu süreçte BMMYK, Türkiye hükümetine göçmenlerin gelebilmesi için uçak masrafları konusunda yardımcı olmuştur. Türkiye hükümeti de gelenlerin barınma masraflarını üstlenmiştir (Wilkoszewski, 2010).

Tomas Wilkoszewski (2010), Türkiye'deki Doğu Türkistanlı göçmenlerin politik davranışları üzerine yaptığı araştırmasında grubun kökenini genel bir ifade ile Uygur diye adlandırırsa da Doğu Türkistan'dan ülkemize gelen farklı alt gruplar da vardır. Bu grupların büyük bir kısmını Kazak ve Uygurlar teşkil ederken sayıları az da olsa Tajik ve Türkmenler de vardır. Wilkoszewski (2010), Doğu Türkistan isminin ortaya çıkışının; Çin Hükümetinin Xinjiang (Sincan) Özerk Bölgesi adını verdiği Kuzeydoğu bölgesinde yaşayan Türk kökenli göçmenlerin Çin hakimiyetini reddetmeleri sonucu o bölge dışındaki diasporanın bölgeyi bu şekilde isimlendirmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Ancak, diasporanın oluşumundan çok önce, 1933 ve 1944 yıllarında iki kez bağımsızlık ilan edilip kurulmaya çalışılan devletlerin isminin de Doğu Türkistan olması (Shichor, 2003), Wilkoszewski'nin yorumunun eksik bilgilerden kaynaklandığını göstermektedir.

1951-52 yıllarında Doğu Türkistan bölgesinden Türklerin buldukları ülke olan Pakistan üzerinden resmi kanallarla ülkeye gelmek istemesi² ve resmi olarak ülkeye kabul edilip İstanbul'da birkaç noktada misafirhanelerde (Zeytinburnu da dahil) geçici olarak barındırılmalarıyla, ilçe yurtdışından gelen göçmenlere de kapılarını açmaya başlamıştır. Misafirhanelere gelen bu göçmenler, 1-2 sene içerisinde ülkenin çeşitli illerine zorunlu yerleşim için dağıtılsalar da, o bölgede yasal kalış sürelerini tamamlayarak, ilk geldikleri ve gelişmekte olan sanayisini de keşfettikleri Zeytinburnu'na yavaş yavaş geri dönmüşlerdir. İlk gelenlerin oluşturdukları ağlar sayesinde, zincirleme olarak bölgeye akış başlamıştır.

Doğu Türkistan'dan gelen ikinci dalga 1960'lı yıllardır. 1990 sonrası dönemde de çeşitli şekillerde bölgeye gelip bir dönem yasadışı yaşayan, sonra zamanla durumunu yasallaştıran çok göçmen olmuştur. Halen de göç akımı bireysel düzeyde devam etmektedir. Bugün yasallaşma süreci daha uzun sürse de, tanıdıklarıyla aynı hanede kendini göstererek kolaylıkla yasallaşanlar çokça olmuştur.

Doğu Türkistan Türkleri içerisinde yeni gelenlerin, dil ortaklığının ve daha önceden gelip vatandaşlığa geçmiş tanıdıklarının bulunması gibi nedenlerden dolayı sosyal ağları hızlıca gelişmiş durumdadır. İş ve konut bulmada yeni gelen göçmenler bölgede çok zorluk çekmemişlerdir. Deri sanayisinin gelişmekte oluşuyla ve sektörde en alt düzeyde maliyeti en düşük şekillerde çalışmışlar ve şimdi kendi işlerinin patronu durumuna gelmişlerdir. Doğu Türkistan'dan gelen grup ağırlıkla Doğu Türkistan Kazak'ı ve Doğu Türkistan Uygur'u olmak üzere iki alt etnik yapı sergilemektedir.

Göçmenlerin 'yer kurma' ve gittikleri yerde 'yerelliğin üretimine' yönelik pratikleri ve göçmenin belleği üzerine Appadurai (1998), maddi kültür unsurları, törensellik ve kimlik ilişkisinin birbirine sıkıca bağlı ilişkiler olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel bellek her ne kadar geçmiş ile bağlantılı düşünülse de kendini sadece ve hep 'şimdi'nin içinde günceller; hatırlayış ve unutuşlarla kurmaktadır (Depeli, 2010).

2 Doğu Türkistan'ın 1949 yılında Çin'in hâkimiyeti altına girmesi ile binlerce Uygur, Kazak ve Kırgız Türkü; Hindistan, Pakistan ve Afganistan gibi komşu ülkelere kaçmaya başlamıştır. Bunlardan Uygur ve Kazak Türkü olan bir grup öncelikle Pakistan ve Hindistan'a iltica etmiştir. Daha sonra liderleri aracılığı ile Türkiye ile irtibata geçerek bir kısmı Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak kabul edilmişlerdir.

Belleğin kesin bir yapısı, öngörülebilir bir işleyiş mekanizması yoktur. Hatırlama, çizgisel ve nesnel olmaktan ziyade çağrışımsaldır, öznel ve özeldir; daha yerinde bir ifade ile 'kişisel'dir. Geçmişimizle 'şimdi'mizin arasını, boşluksuz ve anlamlı bir şekilde düzenlemeye gayret eden bellek işimizden, hatıramızdaki ve hatıramızdaki imgelerden söz ettiğimizde, kaçınılmaz olarak kişisel olan bir zemine yöneliriz. Çünkü kişinin ilişkide olduğu imgeler ve imgelem, bizzat kendi yaşamına, kendi tanıdık ilişki ağlarına dokunur; bu özel bir iletişim biçimidir (Depeli, 2010).

Yaşamları tarihsel bir kırılmaya uğramış, yaşadıkları toprakları arkalarında bırakmış ya da farklı süreçlerle köklerinden kopmuş topluluklar, yaşanan travmanın atlatılması, yeni yaşamların kurulabilmesi ve toplumun kültürel olarak varlıklarını sürdürebilmeleri için belleği her daim canlı tutma ve yeni ulusötesi formlarla belleği 'şimdi'nin içinde yeniden inşa etme yol gösterici olabilmektedir.

Göçmenin algısal yapısı, ulusötesiliği deneyimleme biçimini ve kültürel belleğini de göstermektedir. Karmaşık bir zihin yapısına sahip oluşu, onun hem burada hem orada, ne burada ne orada yaşıyor olduğunu yani çoklu yerel ve yerel ötesi bir yaşama sahip olduğunu bildirmektedir. Göçmenin belleğine ilişkin sorularda, görüşmecilerin yanıtları üç alt grupta toplanmıştır. Türkiye'yi nasıl algıladıkları, bir vatan algılarının olup olmadığı, varsa nereyi vatan olarak gördükleri ve kendilerine ait nasıl bir kimlik tanımladıkları şeklindedir.

Gündelik yaşamda kullanılan ve belleğin ulusötesi formlarından bir diğeri de yemek kültürü ve diğer ritüeller başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır. Ulusötesi göçmenlerin varsa Türkiye'de kazandıkları yeni alışkanlıklar, kültürel normlar, eskiden yapmakta oldukları, kendi etnik yapılarına ve geldikleri çıkış ülke kültürüne uygun alışkanlıkların devam edip etmediği ne kadarının devam ettiği ya da nasıl şekil değiştirdiği de bu şekilde ele alınmıştır. Türkiye'ye adapte olma sürecinde ve önceki basamak ülkelerde, yaşama tutunma stratejisi olarak ele alınabilecek dil becerileri ve örgütlü olarak toplumsal bellek çalışmaları sivil toplum faaliyetleri başlığı altında sunulmuştur.

Elde edilen veriler, görüşmecilerin verdikleri bilgilerden, yapılan gözlemlerden ve bulunulan grup aktivitelerinden oluşmaktadır.

Aidiyet, Kimlik ve Dil

Kimliğin, mekânsal ve zamansal ve aidiyete bakan yönüyle sürekli inşa edilen dinamiğini izlemeye çalışmak, göçmenin vatan ve kimlik algısını görmek açısından önemlidir. Göçmenleri değerlendirirken, yerellik ve vatan algısı üretimi çeşitli gözlemler yoluyla ortaya çıkarılabilmektedir. Bugün yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan görsel nesnelere, göçmenin de belleğini görünür kılmada başlıca aktörlerdendir.

Kimliğin hayali tasavvurlarını gerçekleştirmede yeni olanaklar sağlayan medya teknolojileri kimliği bir parça mekânsal ve zamansal bağlardan kurtarmaktadır İnsanlar zamanlara ve mekânlara doğru ilerlemek, buraları deneyimlemek zorunda değildir artık; zaman ve mekân kimliği bezeyen, tüketilebilir bir hizmet ürünü olarak onların ayaklarına gelmektedir (Depeli, 2010).

Çalışma kapsamında görüşülen göçmenlerin vatan kavramları Anayurt (Türkiye/Anadolu) ve Atayurt (Doğu Türkistan) şeklinde iki farklı boyuta sahiptir. Görüşülenlerin çoğu, bu ülkede kendilerini vatanlarında gibi hissetmektedir. Çin'in çıkış bölgeleri için uyguladığı kısıtlayıcı politikalarından dolayı, anlatacaklarından dolayı geride kalan akrabasına bir şey yapılırsa endişesinden görüşme sırasında oldukça çekingendirler. Bir çok göçmen de bu nedenle görüşmeyi kabul etmemiştir. Bu nedenle görüşme sayısı 17 ile sınırlı kalmıştır.

Uygur asıllı bir göçmen, doğduğu yer olan Sincan bölgesini bir Çin şehri olarak tanımlayarak anlatmaya başlamıştır. Kazak asıllı bir göçmenin ise vatan algısı zihninde karışıktır ve kendi çıkış ülkesi için görüşmenin bir kısmında Doğu Türkistan, geri kalanında ise Çin demesi, algısal boyutta yaşadığı karmaşayı bize göstermiştir. Kazak asıllı göçmenlerin Kazakistan'la da çeşitli bağları vardır. Bir göçmen Türkiye'yi sadece yaşadığı yer olarak tanımlamış ve imkânı olsa da yaşından dolayı Doğu Türkistan'a geri dönemeyeceğini söylemiştir. Zeytinburnu'na ilk yerleştiklerinde yerel halkın onları Tatar sandıklarını ve kendisinin ise sorarlarsa o dönem Türkistanlıym dediğini, ama şu an kendisini Kazak olarak gördüğünü belirtmiştir. Doğu Türkistan Kazaklarında kimlik zamanla Doğu Türkistan'lı olma kimliğinden Kazak olma kimliğine doğru ayrılmış durumdadır. Bir çok konuda Kazak kökenli göçmenler için Kazakistan, Doğu Türkistan'dan daha önce gelmeye başlamıştır. Doğu Türkistan davasını ise daha çok Uygur asıllı Türkler üstlenmiş durumdadır.

Uygur asıllı bir göçmen, Türkiye'yi olumlu cümlelerle tanımlarken en çok yasal göçmen olarak kabul edilmelerine vurgu yapmış ve özel bir Türkiye algısı olmadığını göstermiştir. Vatan algısını şu şekilde ifade etmiştir.

“Doğu Türkistan, mirasım ve göbeğimin kesildiği yer, Kayseri (iskânlı göçmen olarak kabul edildiği yer) ise vatanım”

Bazı göçmenler, memleketi olarak gördüğü Doğu Türkistan'a geri dönme düşüncesinin olmadığını net olarak söylemiştir. Doğu Türkistan adına politik, ekonomik bir şeyler yapmak isteseler de, oraya geri dönmek düşüncesi çoğunda bulunmamaktadır. Orada yaşanan sıkıntılar onları böyle bir düşünceye itmiştir. Bir göçmen geride kalan ailesinden bazı üyeleri özlemek dışında Türkiye'de bulunmaktan dolayı gayet memnun olduğunu belirtmiştir. Bazıları ise, bir gün ülkesi bağımsızlığını kazanırsa, ancak o zaman geri dönebileceğini, bugünkü şartlarda asla dönmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Bir göçmen, memleketine oradan çıktıktan sonra ancak bir kez gidebildiğini ve oraya gittiğinde bilişsel düzeyde yaşadığı ulusötesiliği şöyle özetlemiştir.

“Gittiğimde bir bocalama ve yabancılaşma hissettim. Sonra iki kültürün arasında sıkışıp kaldığımı fark ettim. Ne oralı ne buralı olmadığımı da...”

Başka bir göçmen de iki kültürün ortasında gibi hissettiğini söyleyerek benzer duyguları taşıdığını göstermiştir.

Türkiye'ye 2005 yılında gelen bir göçmen ise, kimlik algısı olarak kendisini nereye giderse gitsin Uygur olarak gördüğünü söylemiştir. Türkiye'ye 1989 yılında gelen bir diğeri ise, hangi ortama girerse kendisini o ortamdan hissettiğini, Türklerin arasında Türk, Doğu Türkistanlı

hemşerilerinin yanında da Uygur olarak hissettiğini söylemiştir. Başka bir göçmen ise kendini dünyalı bir Müslüman olarak tanımlamaktadır.

Bir göçmen, kendisine yönlendirmeli olarak sorulan, kendinizi Doğu Türkistanlı mı Uygur mu hissediyorsunuz sorusuna her ikisi de diyerek cevap vermiştir. Bir başkası, kendinizi nereli olarak tanımlıyorsunuz sorusuna, şu an Türkiye'deyim ve Türkiyeliyim diye cevap vermiştir.

Verilen cevaplarda da görüldüğü üzere, ulusötesi yaşamın getirdiği karmaşık kimlik ve vatan algısı bölgede görüşülen göçmenler için de geçerlidir. Glick-Schiller (2005)'e göre, sınırların karşısında, ötesinde, sınır ötesi yaşamak, beraberinde kavram ve yaşam pratikleri açısından karmaşayı getirmektedir.

Doğu Türkistan göçmenleri Türkçe'yi öğrenmeye oldukça yatkındırlar. Uygur kökenliler Arapça alfabeli Uygurca'yı da çocuklarına öğretmek için dernekleri aracılığıyla kurslar düzenlemektedirler. Bazı göçmenler, Türkçe öğrenirken pek zorlanmadıklarını, Uygurca'nın okunduğunda Türkçe'ye yakın olmasının bunda katkısının olduğunu söylemiştir. Kazak göçmenler Kazakistan'la olan güçlü bağları sayesinde dil konusunda yeni nesli oldukça organize şekilde eğitmektedirler.

Yemek kültürü ve çeşitli ritüeller

Kazak kökenli göçmenler derneklerini çok aktif kullanmakta ve bir çok aktivite için derneklere uğramaktadırlar. Uygur kökenli göçmenler ise, dernek binalarını düğün v.b. aktiviteler için çok kullanmamakla birlikte, Kazak kökenlilere benzer sıklıkta bir araya gelmektedirler. Bir araya geldiklerinde yöresel yemekler pişirilmekte ve yenmektedir. Uygur mantısı ve pilavı (Bkz. Resim 1 ve 2) kendilerine özgü devam ettirdikleri bir yemek kültürüdür.

Buharda Uygur mantısı pişirme tencereleri, bölgede yerel halkın işlettiği zücaciyelerde bile satılmakta ve diğer yerel halk tarafından da satın alınmaktadır. Bu özel tencerelerin sadece büyük boyutlarının satılıyor olması, oldukça kalabalık bir araya geldiklerinin bir kanıtıdır. Resim 3'de görülen tencereler 3 katlıdır ve bu 3 kat ve bu boyut, görüşülen göçmenler tarafından az bulunmaktadır.

Uygur asıllı bir göçmen dernek faaliyetleriyle yakın ilgilidir ve kendisi dernekten vakit bulabildiği zamanlarda Türk komşularına Uygur yemeklerini öğrettiğini söylemiştir. Kendisi de Türk yemeklerini halen öğrenmektedir.

Bayramlarda misafir ağırlanan odada, yer sofrasında veya sehpa mutlaka yöresel kuruyemiş, şekerleme tarzı şeyler hazır olmaktadır ve bayram süresince onlar oradan hiç kaldırılmadan üstleri örtülerek muhafaza edilmektedir. Gelen misafire mutlaka sofraya kurulduğunu ve hemen yöresel lezzetlerin tattırıldığı anlatılmıştır. Genel olarak gelen her misafire hemen bir sofraya kurulmaktadır. Araştırma sırasında bize de aynı yapılmıştır. Pide, sütü çay, çerezler, bazı hamur işleri bu sofrada yer alabilmektedir (Bkz. Resim 4).

Kazak asıllı bir erkek göçmen, Kazak asıllı ve Avrupa'ya buradan göç etmiş hemşerileriyle oldukça

sıkı bir bağlarının olduğunu ve her sene gurbetçi hemşerilerinin Zeytinburnu'na hem tatil yapmak, hem akraba, tanıdık ziyaret etmek amaçlı geldiğini ve mutlaka kalacak yerlerinin olduğunu (ya kendi evlerinin olduğunu ya da akrabalarının evlerini kullandıklarını) söylemiştir. Kazak asıllı göçmenler, ramazan ayında iftarlarda sürekli bir araya gelmektedirler. Kendi evlerinde sadece 3-4 akşam iftar edebildiklerini ve çoğunlukla tanıdıklarla birlikte olduklarını belirtmişlerdir.

Kadın bir göçmen, kendi kültürlerini tanıtmak üzere gönüllü elçilik yaptığından ve şiirler yazdığından bahsetmektedir. Doğu Türkistan kültürünün Türkiye çapında tanınmasında ciddi faaliyetleri olduğunu, Doppa atlı başlığı ve Doğu Türkistan mutfak kültürünü içeren sergiler açtığını ve 11-14 yaş arası çocukları eğiterek onlara yerel folklorlarını öğrettiğini söylemiştir.

Uygur ve Kazak asıllıların kendi içlerinde ayrımlarının olduğunu yapılan çalışmada görmek mümkün olmuştur. Gruplar arası birbirlerinden kız alıp verme durumu bu araştırmada hiç rastlanmamıştır. Bazı göçmenler de sorulduğunda bu durumu doğrulamışlardır.

Uygur kökenliler, kendi kültürlerini yansıtan ve yemeklerinin yapıldığı lokantaların sayısının eskiden 4 tane olduğu söylenirken şimdi ise, bir kaçının kapandığını ama yenilerinin açılmak üzere olduğunu belirtmişlerdir (Bkz. Resim 5).

Pide benzeri ekmekleri tükettiklerini söyleyen göçmenler kendi göçmenlerinin işlettiği fırınlardan bunları temin edebilmektedirler (Bkz. Resim 6).

Göçmenler evlerine veya işyerlerine gelen misafirler için hemen her zaman hazır olan çay düzenekleriyle çay ikram etmektedirler, Uygur kökenlilerde yeşil çayı görmek mümkünken Kazak kökenliler daha çok siyah çaya süt eklemeli çay kültürüne sahiptirler (Bkz. Resim 7 ve 8).

Uygur kökenlilerin bazılarının evinde Uygurca film ve müzik CD'lerinin bulunduğu gözlenmiştir, ancak TV olarak Uygurca bir TV kanalını izleyemediklerini, ancak evlerinde mutlaka Uygur yemek kültürünün hâkim olduğu da vurgulayan olmuştur. Kazak kökenliler ise, Kazakça yayın yapan bir çok basın yayın organını takip etmektedirler.

Sivil toplum faaliyetleri ve belleğin kurumsallaşması

Türkiye'nin ülke politikası, henüz onları resmi dille desteklemiyorsa da, sosyal, kültürel ve bazı politik aktiviteleri yapmalarına müsaade edilmektedir. Dernekleri aracılığıyla yaptıkları sempozyum, seminer, kutlama gibi aktiviteleri sayesinde Zeytinburnu Belediyesi'nce ve aktivitelerin ulaştığı çevrelerce duyulmaktadır. Ayrıca, T.C. Vatandaşı olmuş önemli bir sayıda kitle oldukları için de, belediye seçmen kitlesi olarak bu gruba önem vermekte ve bu grubun aktiviteleri için mekân tahsisi de yapmaktadır. Belediye içerisinde Doğu Türkistanlı (daha çok Kazak kökenli) göçmenlerin de görev yapıyor olmasının da payı vardır.

Sincan bölgesi başkenti Urumçi'de 2009'dan itibaren yaşanan yoğun şiddet olaylarını kınamak üzere, Zeytinburnu ilçesinde de 5 Temmuz 2012'de yürüyüş ve bazı siyasi etkinlikler yapılmıştır (Bkz. Resim 10). Ayrıca, her sene ilçede yapılan 'yöresel günler festivali' kapsamında, bu

sene bir gecenin kendilerine atfedildiği Doğu Türkistan gecesinden bir fotoğraf, Resim 9'da gösterilmektedir.

Mekan olarak çoğu akrabalarıyla çok yakın yerde oturmaktadır. Örneğin, Uygur asıllı bir göçmen, annesi ve kardeşlerinin aynı sitede yan blokta oturduklarından bahsetmiştir. Akrabalarla yan yana olmak, tanıdıklarla yakın olmak, bellek oluşumu ve belleğin güçlenmesi kurumsallaşması adına güçlü bir etkidir. Uygur asıllı bir göçmen, Zeytinburnu'nda en çok 58. Bulvarı kullandığını, bunun en büyük nedeninin de gittiği derneğin (Doğu Türkistan Maarif Derneği) burada olması olduğunu söylemiştir.

Düğün, cenaze gibi törensel aktiviteler için yurtdışından bile tanıdıklarının geldiğini, bu tarz buluşmaların olduğunu, gelmemenin kendi kültürel normlarına uymadığı da göçmenlerce vurgulanmıştır. Derneklerin bir tarz haberleşme aracı haline geldiği, hem iletişim, hem buluşma, hem toplanma mekanı olarak dernekler grubun toplumsal belleğinin kurumsallaşmasıdır. Çünkü, dernek ve vakıflar aracılığıyla kültürel değerler yeni nesillere aktarılmaktadır. Kazak vakfı kullanılarak gerçekleştirilen bir düğün etkinliği Resim 11 'de görülmektedir. Vakfın son katı bu tarz etkinlikler için kullanılmaktadır. Kadınlara özel düzenlenen bir düğün etkinliğini gözlemlemek mümkün olmuştur. Bu örnekte, yemek sonrası Kazak kuruyemişleri, Kazak çayı ve bisküviler tüketilmiştir. Gelin ve damat içeri alınarak yerel bir çalgı çalınıp maniler eşliğinde onlara öğütler verilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Zeytinburnu bölgesinin kendine özgü bir özelliği, içerisinde her çeşit göçmeni değil, belirli tür göçmenleri (kökeni Türk olan) barındırmasıdır. Türk kökenli olmayan göçmenlerin bu bölgede sosyal ağlar bakımından tutunmasının epey güç olduğu, yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bölgeye, Türk kökenli olmayan ama çıkış ülkesi aynı olan göçmenler bile geldiklerinde var olan sosyal ağlara dâhil olamadıklarından, oldukça az bir süre burada kalabilmekte ve başka bir yere transit geçiş yapmak durumunda kalmaktadır (Çakırer-Özservet, 2014).

Göçmen ve bellek ilişkisinde ana tema olan kimlik, aidiyet ve vatan algısı olarak Zeytinburnu'ndaki Doğu Türkistan Türklerinin kimlik ve vatan algısına bakıldığında, göçmenlerin zihinlerinde bu algıların oldukça karışık olduğu görülmüştür. Göçmenlerin vatan algısı ve Türkiye'yi algısı da oldukça karmaşıktır ve birbiri içerisine geçmiş durumdadır. Kimi zaman çıkış ülkesini vatan olarak görürken, kimi zaman da Türkiye'yi ya da alt etnik yapısına göre başka bir ülkeyi vatanı olarak görmektedir. Göçmenler, gelişen iletişim teknolojileri sayesinde çıkış ülkesi ve varış ülkesiyle aynı anda etkileşime geçebilmekte ve bu da onun aynı anda iki yerde birden olmasını sağlamaktadır (Basch ve diğerleri, 1994). Bu aynı anda iki yerde olma ve böyle hissetme de onların kimlik ve vatan algısını oldukça etkilemiş durumdadır.

Kendi grubuyla olan ilişkilerinde kendi alt etnik kökenine göre (Kazak ya da Uygur) bir dil ve kültür

kalıpları kullanılmaktadır. Zeytinburnu bölge halkıyla bir aradayken ve iş ortamında ev sahibi ülkeye özel kültüre yönelik pratikler geliştirilmekteyken, ev/hanede ve kendi grubu içerisinde bu değişmektedir. İkili yaşam pratikleri biliş ve algılayış biçimini oldukça etkilemektedir.

Doğu Türkistan Türkleri kendi yerel kültürlerini korumak konusunda oldukça ısrarlıdırlar. Sembolik kültürler ve bağlar birbirlerine birçok noktada benzemekle birlikte, kullanılan dil, yemek yeme alışkanlıkları, tüketilen çay gibi bazı özel durumlar grupları ayırt etmede öne çıkmaktadır. Uygur ve Kazak kültürleri kendi içlerinde farklılaşırken, evlerde yöresel yemeklerin ağırlıkta olması ve kendi belleklerini oluştururken etnik yapıya vurgu (Uygur ya da Kazak) olması ortak özelliklerdir. Geleneklerini dernekler aracılığıyla yeni nesillere aktarmaya çalışmaktadırlar. Dil konusunda çok problem yaşamadıkları için yerel kültüre de çabuk adapte olmuşlardır. Kimlik algıları Türklük üst başlığı üzerinde netlik kazanmışken, alt başlık konusu karmaşıktır ve vatan kavramları da biraz belirgin olmakla birlikte vatanlarına geri dönme ihtimalini düşünülmemektedir.

Göç hareketlerine ve göçmene hep alışkın olan Zeytinburnu mekânı, göçmenlerin kültürlerinden, pratiklerinden de mekansal aktiviteler bakımından etkilenmeye devam etmektedir. Ekonomik sektörlerle de desteklenen mekansal değişimler, iç göçmen, yurtdışından gelen göçmen birlikteliğiyle birlikte ulusötesi bir nitelik de kazanmaya başlamıştır. Bu çalışma sonucunda, göçmen kültürleri mekânı olmayan alanlarda mevcut olamayacağından, farklı bir coğrafyadan gelen bu ulusötesi göçmen grubunun kendi kültürlerini yansıtan sosyal, ekonomik ve fiziksel mekânlar oluşturmaya başladığını, kendi belleklerini buraya eklemeyip, yoğurduklarını söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Agnew, V. (2005) "A Diasporic Bounty: Cultural History and Heritage", V. Agnew (der.) *Diaspora, Memory, and Identity: A Search For Home*, Toronto: University of Toronto Press, ss. 171-186.
- Appadurai, A. (1998) *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, London: University of Minnesota Press.
- Castles, S. ve M. J. Miller (2003) *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (3rd revised edition) Basingstoke and New York: Palgrave-Macmillan and Guilford Books.
- Creet, J. (2011) "Introduction", J. Creet ve A. Kitzmann (der.) *Memory and Migration: Multidisciplinary Approaches to Memory Studies*, Toronto: University of Toronto Press.
- Çakırer, Y. (2012) "İstanbul-Zeytinburnu'nda Ulusötesi Kentleşme Aktörleri Olarak Türk Kökenli Göçmenler", Yayımlanmamış Doktora tezi, İTÜ FBE.
- Çakırer-Özservet, Y. (2014) "Zeytinburnu Kentsel Mekanında Soydaş Diasporasının Örgütlenmesi", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 3:231-243.
- Daly, K. J. (2007) *Qualitative Methods for Family Studies and Human Development*, Thousand Oaks: CA: Sage.
- Depeli, G. (2010) "Görsellik ve Kültürel Bellek İlişkisi: Göçmenin Evi", *Kültür ve İletişim*, 13(2): 9-39.
- Ehrkamp, P. ve H. Leitner (2005) "Placing Turkish identities: local attachments and transnational ties of Turkish Immigrants in Germany", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31: 345 -364.
- Faist, T. (2003) *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, (çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar), İstanbul: Bağlam.
- Fouron, G. ve N. Glick-Schiller (2001) "All in the Family: Gender, Transnational Migration, and the Nation State", *Identities*, 7(4): 539-582.
- Glick-Schiller, N., L. Basch ve C. Szanton-Blanc (1995) "From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration", *Anthropological Quarterly*, 68: 48 -64.
- Göktürk, H. (2006) "Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya Göçler", *Uluslararası Göç Sempozyumu, 8-11 Aralık 2005*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 6: 130-135.
- Iosifides, T. (2003) "Qualitative Migration Research: Some New Reflections Six Years Later", *The Qualitative Report*, 8(3): 435-446, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR8-3/iosifides.pdf>.
- Jackson, P., P. Crang, P., and C. Dwyer (der.) (2004) *Transnational Spaces, Routledge Research in Transnationalism*, Oxford: University of Oxford.
- Kolukırık, S. (2011) "Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD'deki Ahıska Türkleri?", *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 59(Güz):167-190.
- Levitt, P. (2001) "Transnational Migration: Taking Stock and Future Directions", *Global Networks*, 1(3): 195-216.
- Lie, J. (1995) "Review: From International Migration to Transnational Diaspora", *Contemporary Sociology*, 24(4): 303-306.
- Liubiniene, N. (2010) "Being a Transmigration in Contemporary World: Lithuanian Migrants", *Quests for Identity. Identity Politicst: Migration, Communities, and Multilingualism*, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis XX, Studia Anthropologica IV*, ss. 24-36.
- Mayring, P. (2000) "Qualitative Content Analysis", *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), 20, <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2386>.
- Murat, S. ve H. Y. Ersöz (2005) *Zeytinburnu'nun Sosyo-ekonomik ve Siyasal Yapısı*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Papastergiadis, N. (2000) *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*, Cambridge: Polity Press.

- Rodriguez, J. ve F. Ted (2007) *Cultural Memory: Resistance, Faith and Identity*, Austin: University of Texas Press.
- Rouse, R. (2004) "Mexican migration and the social space of postmodernism", P. Jackson, P. Crang ve C. Dwyer (der.) *Transnational Spaces, Routledge Research in Transnationalism*, Oxford: University of Oxford, ss. 24-39.
- Shanti, R. (2008) "Cultural Probes in Transmigrant Research: A Case Study. InterActions", *UCLA Journal of Education and Information Studies*, 4(2): 1-25.
- Schonpflug, U. (2009) "Theory and Research in Cultural Transmission: A Short History". U. Schonpflug (der.) *Cultural Transmission, Psychological, Developmental, Social, and Methodological Aspects*, New York: Cambridge University Press.
- Shichor, Y. (2003) "Virtual Transnationalism: Uygur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", S. Allievi ve J. Nielsen (der.) *Muslim Networks and Transnational Communities in and across Europe (Muslim Minorities Series, Vol.1)*, Leiden, Brill Publications.
- Smith, M. P. (1994) "Can you Imagine? Transnational migration and the Globalization of Grassroots Politics", *Social Text*, 39:15-33.
- Smith, M. P. (2001) *Transnational Urbanism: Locating Globalization*, Madlen: Blackwell Publishers.
- Smith M. P. (2005) "Transnational Urbanism Revisited", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(2): 235-244.
- Vertovec, S. (1999) "Conceiving and Researching Transnationalism", *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2): 447-62.
- Wilkoszewski, T. (2010) "Dönüşmekte Olan Siyasi Kimlikler: Türkiye'deki Doğu Türkistan-Uygur Diasporası", B. Push ve T. Wilkoszewski (der.) *Türkiye'ye Uluslararası Göç* (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), İstanbul: Kitapyayınevi, ss. 251-280.

Resim 1: Uygur mantısı

Resim 2: Uygur Pilavı

Resim 3: Buharda mantı pişirme tenceresi

Resim 4: Misafire açılan bir sofrta örneđi

Resim 5: Doğu Türkistan Uygurlarının açmış olduğu Türkistan Restaurantı

Resim 6: Doğu Türkistan Türklerinin kendilerine özel fırınları ve üretilen pide

Resim 7: Uyghur çayı (yeşil çay)

Resim 8: Kazak çayı (sütlü çay)

Resim 9: Doğu Türkistan gecesi

Resim 10: Urumçi olaylarını protesto eden grup

Resim 11: Kazak Vakfi üst katında bir düğün etkinliği